

KİTAP İNCELEMELERİ

Atatürk, Modern Türkiye'nin Kurucusu

Fabio L. Grassi

Turkuvaz Kitapçılık, İstanbul, 2009 (Birinci baskısı), Türkçe (orj: İtalyanca), Çev: Eren Yücesan Cendev, 376 s., bibliyografya ve dizin

Mikusch, Lord Kinross, Villalta, Mango, Kreiser'den sonra Atatürk biyografisi yazan yabancılar listesine bir de İtalyan eklendi: Fabio L. Grassi.

Fabio L. Grassi, halen Yıldız Teknik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yönetim Kurulu üyesidir. İtalyan üniversitelerinde Türk-İtalyan ilişkileri üzerine çalışmalar yaptı. Yazdığı Atatürk biyografisi, 2008'de "Atatürk, il Fondatera della Turchia Moderna" özgün adıyla Roma'da basıldı ve 2009'da Eren Yücesan Cendev'in İtalyanca'dan çevirisi ile Turkuvaz Kitapçılık tarafından yayınlandı.

Yabancıların yazdığı Atatürk biyografileri içerisinde, ülkemizde uzun süre en çok okunan, sanırım Lord Kinross'un "Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu" oldu. Daha sonra yine bir İngiliz, Andrew Mango, aynı kitabı önce "Atatürk", daha sonra "Atatürk / Modern Türkiye'nin Kurucusu" ismiyle yayınladı.

İtalyanca baskı için yazılmış önsözden kitabın, İtalya'da önemli bir boşluğu doldurduğunu öğreniyoruz. Türkçe baskıya, Zafer Toprak'ın yazdığı sunuş ise, daha baştan, kitabı bir biyografi olmanın ötesinde değerlendirme uyarısında bulunuyor ve iki dünya savaşı arasındaki dönemi ve Türk-İtalyan ilişkilerini bir çırpıda özetleyiyor.

Fabio L. Grassi'nin eseri dokuz bölümden oluşuyor. I. Bir "Jön Türk"ün oluşumu (1880/1881-1908), II. İhtilaller, Savaşlar, Diploması ve Siyaset (1908-1914), III. Çanakkale Kahramanı (1914-1918), IV. Bir Devlet Adamının İsyanı (1918-1919), V. Ankara (1919-1921), VI. Başkomutan (1921-1922), VII. Barış, Cumhuriyet ve Büyük Reformlar (1922-1930), III. Hayalci- Gerçekçi (1930-1938), IX. Atatürk'ten Sonra Kemalizm.

Biyografi okumayı sevenler, iyi bir biyografinin yalnızca bir hayat hikâyesinden ibaret olmadığını bilirler. Dönemin aile anlayışından, siyasal çatışmalarına, gençlik kültüründen, uluslar arası ilişkilerine kadar farklı pek çok konu, biyografi severlerin beklediği ayrıntılarla doluyorsa tatmin edici bulunur. Bu anlamda meraklıları, Grassi'nin eserini kitaplıklarına koydular.

I.Bölümde, Andrew Mango gibi, Fabio L. Grassi de Atatürk'ten "Jön Türk" olarak bahsediyor. Ona göre, babasını erken yaşta kaybetmesi Mustafa Kemal'in bağımsız bir kişilik geliştirmesinde etkili olmuştur. Atatürk'ün gençlik dönemi yaşadıkları ve sözlerine bakarak "...bazı düşüncelerin onun ruhunda ne kadar eski ve köklü olduğunu bir kez daha gözlemleyebiliriz: Bir kez daha şimdiki değil, ileriye düşünme konusunda uyarıda bulunuyor; ortamın yaygın görüşüne uymayı reddediyor...du" (s.54) değerlendirmesini yapıyor.

Yazarın başka bir değerlendirmesi de şudur: XX. yüzyıl başında Osmanlı Devleti'nin durumu "(...) Gorbaçov döneminin SSCB'sini andırır: Herhangi bir dahili reform girişimi (...) merkezkaç savruluşunu artırıyordu ... Reformcu Türkler hem içeriden hem dışarıdan geniş bir destek alacaklarını umuyorlardı: ileriki yıllarda Osmanlı Devleti'nin ayakta kalmasını isteyen pek az kişiden biri olduklarını anlayacaklardı." Hatırlanacağı gibi bu dönemde İtalya, Trablusgarp'ı işgali ile anılmaktadır. Yine hatırlanacaktır ki İtalya bu işgal öncesinde bütün emperyalist devletlerin yaptığı gibi amacının Trablusgarp'a uygarlık getirmek olduğunu savunmaktaydı. F. L. Grassi tam da bu noktada "(...) Arap şeyhleri "kurtarıcı" ve "uygarlık getiren" İtalyanlara teslim olmaksızın Osmanlı subayları ile gayet dostane ilişkiler kurmuşlardı..." diyor.

Mustafa Kemal'in Cumhurbaşkanlığı öncesi için öğretici sözler:"...kendini ortaya koymayı ve takım ruhu oluşturmayı biliyordu." Yoksa arkadaşlarının "çıkarları olmayan bir dönemde bile ona gösterdikleri saygı ve sadakat başka türlü açıklanamaz." (s.115) "...ötekilerde "karizma" yoktu ve Mustafa Kemal'in müthiş karizmatik bir önder olduğunu kabul ediyorlardı."(s.148)

Fabio L. Grassi'nin, Mütareke döneminde, "Sforza (İstanbul'daki İtalyan yüksek komiseri, 1920 Haziranında dış işleri bakanı olacaktır.) elinden geldiğince Mustafa Kemal ve arkadaşlarını korudu..."(s.143) veya "...İtalyan diplomasisi Türkiye'de itilaf kuvvetlerinin resmi siyasetine kökten bir şekilde karşı çıktı..."(s.144), "...Türk milliyetçileri İtalyan birliklerinin varlığının bir tehdit değil, daha tehlikeli güçlerin olası işgallerine karşı bir güvence olduğunu zaman geçmeden anladılar..." (s.149) türünden sözlerini ise bir kayırma olarak görmemek gerekir. (Benzer anlayışın kısa bir özeti için, Bkz. Sabahattin Selek, Anadolu İhtilali, II. Cilt, Kastaş yay., İst. 1987, s.477-478). Bazı bölgelerde Amerika değil, İtalya'nın "ehven-i şer" görüldüğü biliniyor. Keza Grassi İtalya için acımasız yargılarda da bulunabiliyor: "İtalyanlar Mustafa Kemal'in işine yarayan aptallar olmuşlardı ve bunun farkına ancak şimdi -Sakarya zaferi sonrası- varıyorlardı." (s.225)

Fabio L. Grassi'nin kitabın tamamında ortaya attığı en büyük iddia şu: "Mustafa Kemal'in anlattıklarına bakarak bu düşüncenin [Anadolu'ya geçme düşüncesi C.A.] Sforza tarafından öne atıldığı ve Kemal ve arkadaşlarının İtalyanların desteğiyle bu serüvene kalkıştıkları da söylenebilir."(s.147) Ancak yazarın bu tezinde ısrarcı olmadığı anlaşılmaktadır.

Milli Mücadele'de Amerikan mandaterliği ve İngiliz himayeciliği çok tartışılmıştır. "Sivas'ta bir İtalyan Ajanı" bölümünden anlıyoruz ki Sivas Kongresi'nden hemen sonra İtalya, himaye teklifi için, bir yarbayı göndermiş. "Ermenilerle ilişki kurmada çok temkinli davranması gerektiği... çünkü ona verilmiş olan en can alıcı nokta...nın Mustafa Kemal ve öteki milliyetçilerde güven tesis etmek olduğu..." da tembih edilmiş. Mustafa Kemal'i ikna etmek için yarbay Villari Kasım sonunda tekrar gelir. Sonuç bize İsmet İnönü'nün sözünü hatırlatıyor: "Mustafa Kemal çok iyi bir askerdir, ama siyasetçi yönü daha üstündür." Görülmektedir ki bu dönemde yazılmış İngiliz raporları ne kadar gerçekçi ise (Sivas Kongresi günlerinde gidişatın cumhuriyet olduğunu söylüyorlar) İtalyan raporları da o kadar naif... Bu dönemin Avrupa siyasetinde, İtalya'nın neden ciddiye alınmadığını gösteren bir ipucu olabilir.

Atatürk hayranı olduğunu açıklayan Fabio L. Grassi, hem Milli Mücadeleyi hem Atatürk devrimlerini, olaylar arasında ilginç bağlantılar kurarak akıcı bir üslupla izah ediyor. Atatürk'ün gerçekçiliğini ve Türkiye tarihiyle özdeşleşmesini öne çıkarıyor. Batılı yazarların Atatürk'ü, otoriter, totaliter, diktatör saymalarını ciddiye almıyor. Demokrasi özlemi çeken ve "Modern Türkiye'nin Kurucusu" Atatürk'ü betimliyor. Bu anlatımıyla, Atatürk'ü İtalya'ya sevdirmiş olduğunu ümit edebiliriz.

Bilindiği gibi Cumhuriyet dönemi ceza yasası İtalya'dan alınır. Bu nedenle söz konusu yasanın Faşizmin ürünü olduğu bile söylenmiştir. Fabio L. Grassi de bu yanlış düzeltme gereği duymuş: Türk Ceza Kanunu, daha önceki Zanardelli yasası örnek alınarak hazırlanmıştır.

Atatürk biyografilerinde, yakın zamanlarda yazılanlar, (Mango'nunki gibi) önceki dönemlerde yazılanlardan (Villalta'nunki gibi) farklı olarak, doğrudan Atatürk'le ilgili olmadığı için uygun bir yerde, Ermeni tehciri hakkında en azından katliam imasında bulunuyorlar. Fabio L. Grassi de bu gruptan. Grassi'nin Atatürk biyografisinde Andrew Mango etkisi dipnotlarda belirtilenden daha fazla. Fethi (Okyar) Bey ve Ahmet Rüstem Bey için Paşa denilmesi, "Minber" gazetesini Rauf Bey'in kurduğunun söylenmesi, Menemen olayının tarihinin 23 Kasım olarak verilmesi gibi birkaç yanlışlık ise en azından Türkçe baskıda düzeltilmeliydi.

Akıcı çevirisi, uzun cümleleri dahi sıkılmadan okumamızı sağlıyor. Ancak dipnotlardaki çoğunluğu İngilizce olan, İtalyanca dışındaki dillerdeki cümleler olduğu gibi bırakılmış. "Mutad zevat" önce İtalyancaya sonra Türkçeye çevrince "malum beyler" olmuş.

Yazar bir taraftan, Osmanlı Devleti'ndeki gayri Müslimlerin "aynı çağda Hıristiyan dünyasındaki hiçbir dinî azınlığın hayal bile edemeyeceği geniş bir hoşgörü ile karşı karşıya..."(s.23) olduğunu söyleyerek gururumuzu okşamakta, diğer taraftan ise XIX. yüzyıl ıslahatlarındaki başarısızlığın "(...) dönemin İslami kültüründen etno-toplumsal ayrışma kadar başka nedenleri..." olduğunu söylerken (s.58, dipnot 19) XIX. yüzyıl oryantalistlerini çağrıştırmaktadır.

Lord Acton, “tarihi nasıl yazmalıyız?” sorusuna, “yazmayın” şeklinde manidar bir yanıt verir. Görünen o ki en azından yabancı tarihçiler, Atatürk konusunda bu öneriye uymuyorlar.

Okt. Cengiz AKSEKİ